

КЛИФЪРД САЙМЪК НАПРАВИ САМ

Превод от английски: Александър Димитров, 1982

chitanka.info

Гордън Найт седеше като на тръни: искаше му се петчасовият работен ден да свърши по-скоро. Именно днес той трябваше да получи комплекта, поръчан на компанията „Направи сам“, и нямаше търпение да се заеме със сглобяването.

Нетърпението му не се дължеше единствено на отдавнашното му желание да си има куче, но и на това, че тази работа щеше да бъде свършено нова за него. Досега не беше му се случвало да си има работа с комплект на „Направи сам“, в който да се съдържат биологични компоненти, и затова се вълнуваше.

Той до такава степен беше потънал в мислите си, че даже малко се разсърди, когато Рендъл Стюърт спря пред бюрото му и подробно започна да му разправя за успехите си в домашното зъболечение.

— Просто е — каза Стюърт. — Съвсем просто, стига да следваш инструкциите. Вижте, ето... сам го направих снощи.

Той приклепна до бюрото на Найт и отвори уста.

— О-о... ук — каза той, сочейки с пръст зъба, за който ставаше дума. — Сам го пломбирах — обяви Стюърт, като затвори уста. — Инсталирах цяла система от огледала, за да се вижда. Огледалата изпратиха заедно с комплекта, аз само следвах инструкциите.

Той бръкна дълбоко с пръст в устата си и нежно погали своето творение.

— Малко е неудобно да го правиш на самия себе си. Виж, на някой друг би било къде по-просто.

Той с надежда погледна Найт.

Но Найт не се хвана на въдицата му и Стюърт се отказа от опитите си да го склони.

— После се готвя да махна зъбния камък. Трябва само да почовъркам около венеца. За това си има специална кукичка. Защо да плащам на зъболекарите, когато мога сам да се погрижа за зъбите си.

— Изглежда просто — съгласи се Найт.

— Сигурна работа — каза Стюърт. — Просто трябва да следваш инструкциите. И какво ли само няма да направиш, ако следваш инструкциите.

Найт се замисли. Което е вярно, вярно е. Ако следваш инструкциите, можеш да направиш всичко, само не бива да бързаш, а да седнеш и бавно, от игла до конец да проучиш нещата.

Та нали си построи дом, и мебели си направи, и цялата домакинска техника успя да монтира. И всичко това през свободното време... макар че — господ е свидетел — когато работиш петнадесет часа в седмицата, нямаш кой знае колко много свободно време.

И как добре стана, че купи земя и построи този дом! По онова време всеки купуваше тъй наречените имения и тази мисъл до такава степен заседна в главата на Грейс, че не му оставаше нищо друго, освен също да купи участък.

Да плаща на дърводелци, зидари и водопроводчици не беше в състояние. А за построяването на дома със собствени ръце той похарчи направо стотинки. Наистина за това бяха необходими десет години, но удоволствието беше несравнимо!

Той седеше и си мислеше колко интересно е да строиш и колко горд е от своята работа. Не, сър, каза си той, на твое място никой не би построил по-добър дом.

Макар че, трябваше да признае, в това, което той направи, нямаше нищо необикновено. Повечето негови познати също сами си построиха домове, или правеха към тях пристройки, или ги преустрояваха...

Найт и неговият съсед Енсън Ли често разговаряха за това — какво биха направили със своите участъци, стига да имаха време. Но Ли, разбира се, никога нищо няма да направи. Той е юрист, но и с юриспруденцията май не се занимава много усърдно. Има огромен кабинет до горе натъпкан с юридическа литература, и понякога обича надълго и нашироко да говори за книгите си, макар че, както по всичко изглежда, не ги е отварял.

Когато Стюърт отново се върна при бюрото си, до края на работния ден все още оставаше повече от час. Найт скришом извади от чантата си последния брой на „Направи сам“ и започна да го прелиства, като с крайчеца на окото си следеше някой да не го забележи, че безделничи.

Той вече беше прочел статиите и сега преглеждаше рекламите. Жалко, помисли си той, че на човек не му стига времето да направи толкова много неща.

Например:

да си изработи очила (в комплекта влизат инструменти за шлифование и проверка на лещите);

да си махне сливиците (пълни инструкции и необходимите инструменти);

да превърне празната стая в лична болнична палата (какъв смисъл има да напускаш дома си по време на заболяването — точно тогава, когато най-много се нуждаеш от утешения и спокойствие);

сам да си приготвиш лекарства (започва се с отглеждането на петдесет лечебни растения; има подробни инструкции как да се грижиш за тях и да обработваш реколтата);

да отгледаш кожено палто за жена си (чифт норки, един тон конско месо, кожухарски инструменти);

да си ушиеш костюм и палто (петдесет ярда вълнен плат и помощни материали);

да сглобиш телевизор;

да си преподвържеш книгите;

да си построиш собствена електростанция (нека вятърът поработи за вас);

да си сглобиш робот (майстор за всичко, умел, послушен, не иска отпуск и компенсация за извънредна работа, работи двадесет и четири часа в денонощието, никога не се уморява, не се нуждае от почивка, нито от сън, изпълнява всяка работа).

Бива си го, помисли Найт. Ако се сдобиеш с такъв робот, във всичко ще та помага. Можеш да си набавиш всякакви приспособления към него. Роботът, както гласи рекламата, може да сменя приспособленията за различни видове работа като ръкавици.

Има всякакви приспособления: за почистване на къщата, за ринене на сняг, за боядисване... Общо взето, почти за всякакъв вид работа. Да си на купиш пълния набор, после да съставиш програма за работата и изцяло да се облегнеш на него — така можеше да свалиш от плещите си шетнята около дома, тъй като роботът би се грижил за всичко.

Само една пречка има. Комплектът за работа струва почти десет хиляди долара, а и наборът от приспособления няма да излезе поевтино.

Найт затвори списанието и го сложи в чантата си.

Погледна часовника си и видя, че до края на работния ден остават петнадесетина минути. Нямахше смисъл да се захваща за

работа и Найт продължи да бездействува и да мисли за това, как ще се върне в къщи и ще намери комплекта, който вече го очаква.

Той винаги е искал да има куче, но Грейс не разрешаваше. Кучетата са мръсни, казваше тя, изтъркват килимите, имат бълхи, сменят си козината, като оставят навсякъде косми и освен това... лошо миришат.

Е, срещу изкуствено куче тя няма да възразява.

Такова куче не мирише лошо, има гаранция, че няма да си сменя козината, нито ще има бълхи, тъй като бълхите биха умрели от глад на полумеханичното, полубиологично куче.

Той се надяваше, че кучето няма да го разочарова — за всеки случай беше разучил литературата по този въпрос. Кучето щеше да ходи с него на разходка, умееше да донася хвърлената вещ, да гони дивеч. Какво друго можеше да се иска от едно куче? За по-голяма достоверност, то щеше да приветствува всеки стълб и дърво, но фирмата гарантираше, че след тази дейност не остават никакви петна.

Когато долетя до своя дом, комплектът вече лежеше до вратата на бараката, но в първия момент Найт не го забеляза. После, като видя комплекта, още от въздуха започна да го разглежда и така проточи шия, че едва не се вряза в оградата. За щастие успя да кацне точно на посипаната с чакъл площадка. Витлата още не бяха престанали да се въртят, когато той се втурна към бараката.

Да, това е комплектът. Отгоре, върху опаковката беше прикрепен пликът с фактурата. Но комплектът се оказа по-огромен и тежък, отколкото Найт очакваше. Той си помисли: а да не би да са му изпратили по погрешка някое голямо куче — не такова, каквото беше поръчал?

Опита се да вдигне кашона, но не успя и се върна обратно, за да вземе количката.

Като взе количката, Найт тръгна към бараката, натовари комплекта и го откара в мазето. После взе малък лост и започна да отковава обвивката. Работеше, без да бърза, ловко: беше смъквал опаковката на не един комплект и знаеше как става това.

Когато извади детайлите, го овладя смътно безпокойство. Бяха със странна форма, а размерите им — големи.

Като дишаше на пресекулки от усилие и вълнение, той започна да маха амбалажа. На втория детайл вече разбра, че не са му изпратили

куче. Като свали хартията от петия детайл, със сигурност знаеше какво е това.

Това е робот... и доколкото можеше да определи — най-добрият, най-скъпият модел!

Той приседна върху ъгъла на кашона, извади кърпичка и си изтри челото. После отвори плика с фактурата.

„Получател: мистър Гордън Найт — пишеше в нея. — Един комплект куче, заплатен напълно“.

От гледна точка на компанията „Направи сам, инкорпорейтид“ той беше получил куче. За което е заплатено... напълно, както пише във фактурата.

Той стана, после отново седна и погледна детайлите на работа.

Никой никога за нищо няма да се досети. А когато мине инвентаризацията, компанията ще установи, че има едно куче в повече. Един робот няма да ѝ достига, но само опитай да се ориентираш как точно стоят нещата, след като цели вагони с комплекти кучета и хиляди продадени работи вече са плъзнали на всички страни.

Гордън Найт през живота си не беше извършвал съзнателно нито една нечестна постъпка. Но сега той взе нечестно решение и знаеше, че постъпва нечестно, че нищо не можеше да каже в свое оправдание. И може би най-лошото беше, че опитваше да излъже сам себе си.

Отначало той искаше да върне работа, но тъй като винаги бе мечтал да сглоби робот, реши, че първо ще го сглоби, после ще го разглоби, отново ще го опакова и ще го върне на компанията. Няма да го включва, само ще го сглоби...

И в същото време знаеше, че лъже сам себе си; разбираше, че малко по-малко, крачка след крачка ще стигне до нечестна постъпка. И знаеше, че прави така, защото за брутална измама не му достига наглост.

Същата вечер той седеше и внимателно четеше инструкцията, разглеждайки всеки детайл. Именно така трябваше да се постъпва с комплектите „Направи сам“.

* * *

Започнаха четиридневните празници и Найт енергично се захвана за работа. Познанията му по биология бяха съвсем бегли, затова се наложи да погледне в учебника по органична химия, за да се запознае с някои процеси. Работата напредваше бавно. Отдавна не беше се занимавал с органична химия и сега откри, че беше забравил и най-основните неща.

На втория ден, преди да си легне, успя да извлече достатъчно сведения от учебника, за да пристъпи към сглобяването.

Грейс малко го разстрои — щом като видя работа, веднага започна да му измисля домакинска работа. За да се отърве от нея, той й обеща какво ли не и на следващия ден се зае със сглобяването.

Работа монтира лесно и не само защото ловко си служеше с инструментите, а и защото с фанатично упорство следваше първия принцип при работа с комплектите „Направи сам“ — отначало си състави пълна представа за предстоящата работа.

Първо, каза си той, щом сглобя работа — веднага ще го разглобя. Но когато роботът беше готов, Найт поиска да види как работи. Нима има смисъл да загубиш толкова много време и да не се убедиш, че всичко е направено, както трябва? Найт превключи лостчето, което задействуваше работа, и постави последната пластинка.

Роботът оживя и погледна Найт.

После каза:

— Аз съм робот. Името ми е Алберт. Какво трябва да правя?

— Спокойно Алберт — припряно каза Найт. — Седнете и си починете, ще поговорим.

— Аз не се нуждая от почивка — каза роботът.

— Добре, тогава просто си стойте на мястото. Аз, разбира се, не мога да ви оставя у дома. Но щом като вече сте включен, бих желал да видя какво умеете да правите. Има работа около домакинството и в градината, трябва да се подравни тревата, а после имах намерение да планирам участъка — той замълча и се плесна по челото. — Приспособленията! Откъде да ги доставя!

— Нищо — каза Алберт. — Не се безпокойте. Само ми кажете какво трябва да направя.

И Найт му каза. Накрая той смутено добави за планирането и разделянето на участъка.

— Стотина акра — това е голям участък, а вие не можете да изразходвате цялото си време за него. Грейс иска вие да работите в къщата, а освен това — в градината...

— Ще ви кажа какво трябва да се направи — проговори Алберт. — Ще съставя списък на материалите, които трябва да се поръчат, а всичко останало оставете на мен. Работилницата ви е добре обзаведена.

— Искате да кажете, че сам ще си направите приспособленията?

— Не се безпокойте — каза Алберт. — Къде има молив и лист?

Найт му донесе лист и молив и роботът направи списък на материалите (стомана от различни марки, парчета алуминий с различни размери, медна жица и много друго).

— Ето! — каза Алберт, протягайки листа на Найт. — Това няма да струва повече от хиляда долара и ще ви даде възможност да се захванем с работа. По-скоро поръчайте всичко и ще започнем.

Найт направи поръчката, а Алберт се зае да тършува из мазето и бързо да събира на купчина железните отпадъци, които се валяха навсякъде.

— Всичко ще влезе в работа — каза той.

Алберт избра няколко парчета стомана, запали огнището и започна работа. Найт го наблюдава известно време, а после отиде да обядва.

— Алберт е едно чудо — каза той на Грейс. — Сам си прави приспособленията.

— Каза ли му какво искам да прави?

— Разбира се. Но първо трябва да си направи приспособления.

— Искам той да поддържа чистота в къщи — каза Грейс, — после трябва да ушие нови пердета, да боядиса кухнята и да поправи всички тези водопроводни кранове, които текат и които ти и така не намери време да погледнеш.

— Да, мила.

— И бих желала той да се научи да готви.

— Не съм го питал, но ми се струва, че ще може да прави и това.

— Той много ще ми помогне — каза Грейс. — Само помисли, сега вече ще мога да се занимавам само с живопис.

През нощта Найт няколко пъти се буди и се вслушва в тропането на Алберт в работилницата. Това всеки път го изумяваше, но после си

припомняше, че роботът работи цялото денонощие, всеки ден. Найт лежеше, загледан в тъмния таван и се поздравяваше с новата си придобивка. Но, разбира се, това е само временно. Той ще върне Алберт след няколко дни. А първо ще му се порадва малко. Какво лошо има в това?

На следния ден Найт слезе в мазето и предложи помощта си на робота, но Алберт вежливо му отказа.

Тогава той се отправи към Енсън Ли.

Ли лежеше в хамака, подръпваше от лулата си и четеше Пруст; на земята, близо до ръката му, имаше кана.

Ли остави книгата и посочи другия хамак, който висеше в съседство.

— Качвайте се и си починете.

Найт се намести в хамака, като се чувствуваше доста глупаво.

— Погледнете небето — каза Ли. — Виждали ли сте някога толкова синьо небе?

— Нищо не разбирам от тези работи — отговори му Найт. — Нямам понятие от метеорология.

— Жалко — каза Ли — От птици също не разбирате, нали?

— Някога бях член на клуба за наблюдаване на птиците.

— И така се трудихте, че не мина и година и напуснахте клуба. Наблюдаването на птиците вие превърнахте в съревнование за издръжливост. Всеки се стараше да види повече птици от другия. Направихте от това съревнование. Сигурно сте водили и дневник.

— Водех. Какво лошо има в това?

— Нищо — каза Ли — стига да не правехте всичко с някаква мрачна непреклонност.

— Мрачна непреклонност? Откъде накъде?

— Така сте свикнали да живеете. Сега всички живеят така. Освен мен, разбира се. Вижте тази червеношийка, която е кацнала на ябълката. Приятели сме с нея. Вече шест години, откак се познаваме. Цяла книга бих могъл да напиша за тази птичка... и ако червеношийката можеше да чете, щеше да я хареса. Но аз, разбира се, няма да пиша. Стига само да започна и вече няма да мога да наблюдавам червеношийката.

— Можете да пишете през зимата, когато червеношийките отлитат.

— През зимата — каза Ли — си имам друга работа.

Той се наведе, взе каната и я протегна към Найт.

— Силен сайдер — обясни той. — Сам го направих. И не защото съм прочел някаква инструкция или съм си измислил хоби, а просто защото обичам сайдер, но истински сайдер сега някой не може да прави. За да придобие необходимия вкус, в някои от ябълките трябва да има червеи.

При споменаването на червеите Найт изплю сайдера, който още не беше успял да преглътне, и върна каната. Ли се отнесе към това с добродушие.

— От много години насам това е първата работа, която добросъвестно извърших. — Като постави каната върху гърдите си, той тихо се залюля в хамака. — Всеки път, когато ме засърбят ръцете за работа, аз гледам през езерото към вас и решавам да не работя. Колко стаи добавихте към дома си, откак го построихте?

— Осем — гордо каза Найт.

— Господи! Не може да бъде... осем стаи!

— Не е трудно — запротестира Найт, — човек трябва само да свикне. Всъщност дори е интересно.

— Това е самоизмама — каза Ли. — Просто си даваш вид, че се занимаваш с нещо наистина важно, а на практика изразходваш силите си за дреболия. Как мислите, защо компанията „Направи сам“ така забогатя? Защо хората се нуждаят от услугите ѝ?

— Да правиш сам е по-евтино. Защо да плащаш за нещо, когато можеш да си го направиш сам?

— Може и това да е една от причините. Може отначало това да е била причината. Но какви икономически съображения диктуват построяването на осемте допълнителни стаи? Кому са необходими тези осем стаи? Съмнявам се дори, че първопричината е била да се икономисат пари. Хората имат прекалено много свободно време, което трябва някак да се запълни, и ето че те си намислят увлечения. Хората работят не защото вещите, които правят, са им необходими, а защото това запълва пустотата на тяхното съществуване, която е възникнала благодарение на намаления работен ден. Необходимо им е да се занимават с нещо през време на принудителната почивка. Колкото до мен, аз знам с какво да се занимавам.

Той надигна каната и предложи на Найт да пийне. Но този път Найт отказа...

Те лежаха в хамаците, гледайки синьото небе и червеношийката. Найт каза, че за гражданите съществуват специални комплекти „Направи сам“, с помощта на които те могат да си направят роботиптици. В смеха на Ли прозвуча съжаление към гражданите и Найт смутено млъкна.

Когато Найт се върна в къщи, някакъв робот подравняваше тревата около стобора. Имаше четири ръце с четири ножици в тях и работата извършваше ловко и бързо.

— Вие нали не сте Алберт, а? — попита Найт, като се опитваше да отгатне как този странен робот би могъл да попадне в неговия участък.

— Не — каза роботът, като продължи да подстригва тревата. — Аз съм Авраам. Мен ме направи Алберт.

— Направи?

— Алберт ме произведе, за да работя. Нима мислите, че Алберт сам ще работи?

— Че кой го знае — каза Найт.

— Ако искате да поговорим, движете се редом с мен. Трябва да работя.

— А къде се намира сега Алберт?

— В мазето. Той произвежда Алфред.

— Алфред? Още един робот?

— Разбира се. Алберт за това и съществува.

Найт усети, че краката му се подкосяват и се облегна на масата.

Отначало имаше един робот, сега са два, а в мазето Алберт прави трети. Ето защо Алберт пожела стоманата и другите материали... но поръчката още не е доставена и той явно е направил този робот... този Авраам... от събраните отпадъци!

Найт побърза да отиде в мазето, където Алберт работеше. Още един робот беше наполовина сглобен, навсякъде имаше готови детайли.

Тъгълът на мазето напомняше някакъв кошмар от метал.

— Алберт!

Алберт се обърна.

— Какво става тук?

— Възпроизвеждам се — вежливо отговоря Алберт.

— Но...

— В мен има заложен майчин инстинкт. Не знам защо са ме нарекли Алберт. Би трябвало да ми дадат женско име.

— Но вие не трябваше да правите други работи!

— Почакайте, не се вълнувайте. На вас са ви нужни работи, нали?

— Е... да.

— Ето че аз ги правя. Ще направя всичко, което ви е необходимо. Той отново се зае с работата си.

Робот, който прави други работи... но това е цяло богатство! Роботът струва доста пари... десет хиляди долара, а Алберт е направил вече един и сглобява втори. Двадесет хиляди долара!

Може би Алберт може да прави повече от два работи на ден. Сега работи с отпадъци, а когато пристигнат новите материали, той явно ще ускори производството.

Но дори и да прави по два работи на ден... Това означава, че за месец ще произведе работи за половин милион долара! За шест милиона долара годишно!

Изведнъж Найт с ужас съобрази, че нещо не е наред. Роботите не би трябвало да се възпроизвеждат. Но дори и да съществуваше подобен робот, компанията „Направи сам“ не би го пуснала на пазара.

Найт помисли, че за произвеждане на работи сигурно трябва официално разрешение. При това роботът не е просто машина, а имитация на жив човек. На Найт му хрумна, че сигурно съществуват някакви правила и законни положения, правителствен надзор, и той си представи, наистина съвсем смътно, колко много закони може би нарушава в момента.

Той погледна Алберт, който, както и преди, работеше; Найт беше сигурен, че роботът няма да разбере тревогите му.

* * *

Като пристигна на следващия ден от работа, Найт видя, че тревата е подстригана така, както никога досега. Стоборът току-що

беше боядисан. Два робота, снабдени с телескопични крака вместо стълби, боядисаха къщата.

Вътре в къщата нямаше и петънце и той дочу как Грейс весело си пее в своето ателие. В стаята, предназначена за шиене, един робот (с шевна машина, завинтена към гърдите) изработваше пердетата.

— А вие кой сте?

— Би трябвало да ме познавате — каза роботът. — Вчера разговаряхте с мен. Аз съм Авраам — най-големият син на Алберт.

Найт излезе от стаята.

В кухнята още един робот се суетеше около обета.

— Аз съм Адълберт — каза той на Найт.

Найт излезе навън. Роботите бяха приключили с фасадата и минаваха към страничната стена.

Найт седна в плетеното кресло и отново се замисли.

Известно време той все още ще ходи на работа, за да не предизвика подозрения, но и да остава дълго не бива. Скоро ще му се наложи изцяло да се посвети на продажбата на работи. Явно, ще трябва повече да безделничи, за да го уволнят. Но след като помисли, той стигна до заключението, че да прави по-малко от онова, което върши в службата, просто е невъзможно. Работата минава през толкова много ръце и машини, че в края на краищата по някакъв начин се оказва изпълнена.

Ще му се наложи да измисли някаква правдоподобна история за наследство или да намери друг предлог, за да напусне. За секунда го забавляваше мисълта да каже истината, но веднага реши, че тя би прозвучала прекалено фантастично... във всеки случай да говори истината, преди донякъде да си уясни собственото положение, не си струва.

Найт стана от креслото и влезе в мазето. Стоманата и другите материали, които беше поръчал, бяха доставени. Бяха акуратно поставени в ъгъла.

Найт започва лениво да събира амбалажа, останал от опаковката на Алберт. В купчината меки стърготини той намери малка синя табелка, която, както помнеше, беше прикрепена към сандъчето с мозъка на робота.

Той я вдигна и я прочете. Имаше номер X-190.

„Х“ означаваше експериментален модел! И в този миг той разбра всичко.

„Направи сам, инкорпорейтид“ беше създава Алберт и след като го е опаковала, го е отпратила в склада, тъй като компанията едва ли би си позволила да изкара на пазара такава стока. Така би си осигурила финансов крах. Стига само да продаде десетина Алберта и само след година-две пазарът би бил преситен с работи.

И те биха стрували не десет хиляди. Биха ги продавали почти по тяхната себестойност. Тъй като не човек щеше да ги произвежда, тяхната цена неизбежно щеше да падне.

— Алберт — каза Найт.

— Какво? — разсеяно отвърна роботът.

— Погледнете това.

Алберт се приближи и взе табелката, която му протегна Найт.

— А... това ли! — каза той.

— Може да си имаме неприятности.

— Никакви неприятности няма да имаме, господарю — увери го Алберт. — Никой няма да ме познае.

— Няма да те познае?

— Аз изпилих номера си и промених външния си вид. Никой не може да докаже, че аз — това съм аз.

— Но защо сте го направили?

— За да нямам претенции към мен и за да не ме приберат обратно. Мен ме направиха, после се изплашиха и ме изключиха. Но аз попаднах тук.

— Някой е направил грешка — каза Найт. — Сигурно по време на товаренето. Вас ви изпратиха вместо кучето, което бях поръчал.

— Вие не се изплашихте от мен. Вие ме сглобихте и ми позволихте да работя. Аз оставам с вас, господарю.

— И все пак ние можем да загазим, ако не внимаваме.

— Никой нищо не може да докаже — настоя Алберт. — Аз ще се закълна, че вие сте ме направили. Няма да позволя да ме вземат обратно. Втори път няма да ми позволят да се измъкна. Ще ме превърнат в купчина желязо.

— Ако направите прекалено много работи...

— Необходими са ви много работи, за да се свърши цялата работа. Мисля, че като начало ще ни трябват към петдесетина.

— Петдесет!...

— Разбира се. За това ще ми е необходим горе-долу едни месец. Сега, когато поръчаните от вас материали са тук, аз мога да ускоря производството. Впрочем ето сметката за материалите.

Той измъкна от вдлъбнатината, която му служеше като джоб, ивица хартия и я връчи на Нйт.

Като видя сумата, Нйт забележимо побледня. Тя два пъти надвишаваше неговите сметки. Но, разбира се, сумата от продажбата, макар и на един робот, би покрила богато разходите.

Алберт потупа Нйт с тежката си ръка по гърба.

— Не се безпокойте, господарю. Аз за всичко ще се погрижа.

Ятото работи, въоръжени със специални приспособления, се нахвърли върху участъка. Буренясалата, запусната земя придоби друг вид. Почистиха езерцето и го направиха по-дълбоко. Прекараха пътеки. Построиха мостчета. На склона на хълма направиха тераси. Засадиха големи цветни лехи. Дърветата изровиха и пресадиха така, че радваха окото. Направиха модели на ветроходни кораби. Закотвени, те чудесно украсиха езерото.

Нйт поговори с Енсън Ли, който с вид на врял и кипял в тези работи каза, ще те си изясни ситуацията.

— Може би вие сте на границата да нарушите закона — добави той. — Но доколко сте близо до тази граница, аз бих могъл да кажа едва след като прегледам съответните параграфи.

Обаче нищо не се случи.

Работата продължаваше.

Ли, както и преди, си лежеше в хамака, притискайки към себе си каната със сайдер, и с изумление наблюдаваше това, което става на участъка на съседа му.

После дойде данъчният инспектор.

Двамата с Нйт приседнаха на пейката.

— Откак за последен път бях тук, при вас е станало по-хубаво — каза чиновникът. — За съжаление принуден съм да увелича данъка.

Той нещо си записа в книжката, която лежеше на коленете му.

— Чух за вашите работи — продължи той. — Те представляват движимо имущество. То се облага. Колко са?

— Да речем, няколко десетки — уклончиво отговори Нйт.

Чиновникът седна по-изправено и се зае да брои онези работи, които бяха на открито, като сочеше с молив всеки един от тях.

— Много бързо се движат — оплака се той. — Не гарантирам за точността, но някъде около тридесет и осем ги наброих. Така ли е?

— Не мисля — отговори Найт, който сам не знаеше техния брой, но беше уверен, че ще станат повече, ако чиновникът постои още малко.

— Всеки от тях струва по десет хиляди долара. Като извадим амортизацията, разходите по поддръжката и така нататък... да оценим всеки от тях по пет хиляди. Всички заедно... сега ще пресметнем, струват сто и деветдесет хиляди долара.

— Ама моля ви, чуйте — запротестира Найт, — ама не бива...

— Аз дойдох при вас с добро — заяви чиновникът. — По правилата за амортизация трябва да намаля само една трета.

Очакваше, че Найт ще спори, но той вече беше съобразил, че е по-добре да си мълчи. Колкото повече този човек седи тук, толкова по-голям е шансът сумата от данъците да нарасне.

Когато чиновникът си тръгна, Найт отиде в мазето, за да поговори с Алберт.

— Аз се въздържах, докато привеждаха в ред участъка — каза Найт. — Но струва ми се, че не мога да се въздържа повече. Ще трябва да продадем няколко робота.

— Да продадем? — с ужас повтори Алберт.

— Трябват ми пари. Току-що тук беше данъчният инспектор.

— Господарю, не бива да продаваме роботите!

— Защо не бива?

— Защото те са моето семейство. Роботите са мои синове. Съдете по техните имена.

— Това е смешно, Алберт.

— На всеки от тях името започва с А, както в моето. Те са всичко, което аз имам, господарю. Аз много се трудих, докато ги направя. Между мен и моите момчета съществуват същите връзки, както между вас и вашия син. Аз не мога да позволя да бъдат продадени.

— Но, Алберт, на мен ми трябва пари.

Алберт го потупа по рамото.

— Не се безпокойте, господарю. Аз ще направя каквото трябва.

Найт само махна с ръка. Във всеки случай данъкът за движимото имущество трябваше да се плати едва след няколко месеца, а за това време той непременно щеше да измисли нещо. Но не бива да губя време, трябва да намери парите за два месеца. И това стана очевидно още на следващия ден, когато Найт получи известие да се яви в Департамента.

През цялата нощ той си мисли дали не е по-добре да се укрие. Опитваше се да си представи как човек би могъл да изчезне, но колкото повече мислеше, толкова по-ясно осъзнаваше, че във века на досиетата, на пръстовите отпечатъци и какви ли не други хитрини за идентифициране на личността задълго не можеш се кри.

Чиновникът от Департамента беше вежлив, но непреклонен.

— Съобщиха ни, мистър Найт, че за последните няколко месеца вашият капитал значително се е увеличил.

— Увеличил ми се е капиталът — каза Найт, изтривайки потта от челото си. — Капиталът ми съвсем не се е увеличил.

— Мистър Найт — отбеляза вежливият, но непреклонен чиновник, — става дума за петдесетте и два робота.

— Роботи? Петдесет и два?

— Според нашите пресмятания. Мислите ли, че ние сме сбъркали?

— О, не — припряно се съгласи Найт. — Щом казвате, че са петдесет и два, аз ви вярвам.

— Доколкото ми е известно, цената на дребно на всеки един от тях е десет хиляди долара.

Найт унило кимна.

Чиновникът с молив в ръка се зае да пресмята.

— Петдесет и два по десет хиляди — това прави петстотин и двадесет хиляди. Облагат се само петдесет процента от прираста на капитала, или двеста и шестдесет хиляди долара. Следователно вие трябва да платите някъде към сто и тридесет хиляди долара.

Очите му срещнаха безжизнения поглед на Найт.

— До петнадесето число на следващия месец — каза чиновникът — очакваме от вас декларация за доходите ви. Тогава ще заплатите половината от данъка, останалото можете да изплатите на части.

— И това е всичко, което искате от мен?

— Всичко — каза чиновникът, който неизвестно защо се радваше. — Има още едно нещо, но то не влиза в моята компетентност. Освен федералния данък съществува още и данък на щата, макар че той не е толкова голям.

— Благодаря, че ми напомнихте — каза Найт, ставайки.

При вратата чиновникът го спря.

— Мистър Найт, това, за което ще ви попитам, също не влиза в моята компетентност... Ние направихме справка за вас и узнахме, че вие получавате десет хиляда долара на година. Любопитството е лично мое, но не бихте ли ми казали, моля ви, как така, след като получавате десет хиляди на година, изведнъж сте съумели да натрупате още половин милион?

— На това и аз самият се чудя — отговора Найт.

— Ние, естествено, се грижим само за това вие да си платите данъка, но от вас може да се интересува някое друго правителствено учреждение. На ваше място, мистър Найт, аз бих се постарал да измисля по-добро обяснение.

Найт излезе, преди чиновникът да му даде още някой добър съвет. И без това си имаше достатъчно причини за безпокойство.

По пътя Найт реши, че независимо дала Алберт иска това или не, но ще му се наложи да продаде известен брой работи.

Но когато пристигна, Алберт го чакаше на пистата за кацане.

— Тук беше представител на фирмата „Направи сам“...

— Може и да не продължавате — изстена Найт. — Знам какво ще кажете.

— Аз направих каквото трябваше — с фалшиво въодушевление продължи Алберт. — Казах му, че вие сте ме направили. Позволих му да ме огледа, както и другите работи. Той не можа да открие клеймото на компанията на нито един от нас.

— Разбира се, че не е могъл. Своето сте изпилили, а на другите не сте поставяли.

— Той нямаше за какво да се заяде, но смята, че доказателства ще се намерят. И той каза, че ще се обърне към съда.

— Ако не направи това, ще е единственият човек, който няма да ни подложи крак. Данъчният инспектор току-що ми каза, че дължа на правителството сто и тридесет хиляди долара.

— А, пари — с усмивка промълви Алберт. — Аз направих каквото трябва.

— Вие знаете откъде можем да намерим пари?

— Разбира се. Елате с мен, ще видите.

Той отведе Найт в мазето и му посочи два пакета, превързани с тел.

— Парите — каза Алберт.

— В тези пакети има истински пари?

— Най-вече по десет и по двадесет долара. Вие казахте, че са ви необходими пари. Е, ние взехме няколко банкноти, направихме анализ на боята, изяснихме състава и структурата на хартията и направихме клише. Не обичам да бъда нескромен, но те наистина са направени превъзходно.

— Фалшификатор! — развика се Найт. — Колко пари има в тези пакети?

— Не знам. Печатахме, докато не решихме, че стигат. Ако не стигнат, винаги можем да направим още.

Найт знаеше, че е безполезно да се впуска в обяснения, но мъжествено се зае с тази работа.

— Правителството иска да получи от мен пари, каквито аз нямам, Алберт. Към мен може да прояви интерес и Министерството на правосъдието. Компанията „Направи сам“ сигурно ще ме съди. Имам си достатъчно неприятности. И не искам да ме обвинят още и във фалшификаторство. Вземете тези пари и ги изгорете.

— Но това са пари — възрази роботът. — Вие казахте, че са ви нужни пари. Когато роботите се захванат за нещо, те го правят добросъвестно.

— Вземете тези пари и ги изгорете — заповяда Найт. — А когато изгорите парите, излейте боите, строшете клишето и праснете няколко пъти с тежък чук печатарската машина, която сте направили. И никога не казвайте и дума за това на някого... разбирате ли ме?

— Вие сте в беда, господарю. И ние просто искахме да ви помогнем.

— Знам това и го ценя. Но направете така, както ви казах.

— Добре, господарю, щом така искате.

— Алберт!

— Да, господарю.

Найт се готвеше да каже: „Чуйте, Алберт, ще ни се наложи да продадем робот, макар и да е член на вашето семейство, макар и вие да сте го направили“.

Но той не би могъл да каже това и не само защото Алберт правеше всичко възможно, за да му помогне. И той каза:

— Благодаря, Алберт. Жалко, че нищо не излезе.

После отиде горе и започна да наблюдава как роботите горяха пачките с пари. Господ знае колко фалшиви милиони се превърнаха в дим.

Найт си мислеше за бъдещето. То не му изглеждаше светло. След двадесетина дена ще трябва да подаде декларацията за доходите. Ще трябва да плати огромния данък върху движимото имущество и да оправя работите с данъка на щата. И повече от очевидно е, че компанията „Направи сам“ ще го съди.

Съществува начин да избегне всички неприятности. Той може да върне Алберт и другите работи на компанията и тогава няма да има основалия за иск, а на данъчните власти ще обясни, че е станала голяма грешка.

Но това по две причини не е изход от положението.

Първо, Алберт няма да поиска да се върне. Найт нямаше представа какво би могъл да направи Алберт в подобна ситуация, но той няма да иска да се върне, тъй като се страхува, че ще го превърнат в купчина метал.

И второ, Найт не искаше да се отказва от роботите без бой. Той ги опозна и ги обикна. И нещо повече — това е принципен въпрос.

„Боже мой — мислеше си той, — настъпи най-опасният момент в моя живот. Досега, каквото искаха, това си правеха с мен, но повече няма да го търпя. Аз ще им покажа, че да се постъпва така с Гордън Найт и неговите работи не може.“

На сутринта, когато излизаше от дома. Найт видя шерифа, който дремеше до стобора.

— Добро утро, Горди — каза шерифът. — Чакам ви.

— Добро утро, шерифе.

— Не мога да понасям тези неща, Горди, но работата си е работа. Донесох ви една хартийка.

— Очаквах я — покорно каза Найт.

— Бива си го вашия участък — отбеляза шерифът.

— От него ми идват всички грижи — призна си Найт.

— Аз мисля...

— Красотата не струва всички грижи.

Когато шерифът са отиде, Найт разгъна хартийката и без удивление прочете, че компанията „Направи сам“ предявява иск за връщането на робота Алберт, а също така и на другите роботи.

Той сложи хартийката в джоба си и тръгна към дома на Енсън Ли.

Ли беше в кухнята, пържеше яйца с шунка. Той счупи още две яйца, нарязва повече шунка и извади чиния и чаша за Найт.

— А аз все си мислех защо толкова дълго не се появявате — каза той. — Надявам се, че няма да ви лепнат параграфа със смъртното наказание.

Найт му разказа всичко и Ли, като обърса жълтъка от яйцето от устните си, не го обнадежди.

— Ще ви се наложи да съставите декларация за имуществото, дори и да не сте в състояние да заплатите данъка — каза той. — Формално не сте нарушили закона и всичко, което те могат да се опитат да направят, е да си получат парите. Очевидно върху заплатата ви ще бъде наложен заповор. Но тъй като заплатата ви не превишава законния минимум, то заповорът ще бъде наложен на банковата ви сметка.

— Банковата ми сметка е изчерпана — каза Найт.

— Дома ви не могат да пипат. Засега поне вашето имущество не може да бъде отнето, ето защо в началото големи неприятности няма да имате. Друга работа е данъкът върху движимото имущество, но срокът за плащането ще изтече чак през пролетта на идната година. Бих казал, че най-много трябва да се опасявате от иска на компанията „Направи сам“, стига, разбира се, да не разрешите нещата по споразумение. Мисля, че те ще се откажат от иска си, ако вие върнете роботите. Като юрист трябва да ви кажа, че работата ви е спукана.

— Алберт ще свидетелствува, че аз съм го направил — със слаба надежда предложи Найт.

— Алберт не може да бъде свидетел — каза Ли. — Той е робот и думата му нищо не струва в съда. А освен това съдът никога няма да повярва, че вие бихте могли да направите такова механично чудовище, каквото е Алберт.

— Бива ме като майстор — протестира Найт.

— А какво знаете за електрониката? Колко компетентен биолог сте? Изложете, макар и в общи линии, основите на роботиката.

Найт се призна за победен.

— Сигурно сте прав.

— Може би е по-добре да върнете роботите?

— Но аз не мога! Нима не разбирате? На компанията „Направи сам“ Алберт е нужен не за да го използва. Тя ще го превърне във вторични отпадъци, ще изгори чертежите и може да минат още хиляда години, преди да бъде открит неговият принцип на действие. Не знам дали ще донесе на хората полза или вреда, но същото може да бъде казано за кое да е изобретение. Аз съм против това Алберт да бъде превърнат в купчина отпадъци.

— Разбирам ви — каза Ли — и съм съгласен с вашата гледна точка. Но трябва да ви предупредя, че аз не съм много добър адвокат. Практиката ми е твърде малка.

— Но аз не познавам друг, който би се наел с това дело без хонорар.

Ли го изгледа съжалително.

— За хонорара — лесно, а помислили ли сте за съдебните такси?

— Може би пак да поговоря с Алберт? Да му обясня как стоят нещата и той ще позволи да продадем няколко робота.

Ли поклати глава.

— Вече мислих за това. Вие трябва да имате разрешение за продаване на работи, а за да го получите, трябва да представите доказателства, че сте техен собственик. Ще трябва да докажете, че или сте ги купили, или сте ги произвели а вие нямате разрешение за произвеждането им. А за да имате такова разрешение, вие трябва да имате чертеж на вашия модел.

— Значи, аз съм в ръцете им?

— Никога не съм виждал човек — заяви Ли, — който да е заседнал като кост в гърлото на толкова много хора.

В кухнята се почука.

— Влезте! — извика Ли.

Вратата се отвори и влезе Алберт. Той спря на прага, като нетърпеливо пристъпваше от единия на другия крак.

— Абнър ми съобщи, че е видял как шерифът ви е връчил нещо — каза той на Найт — и вие веднага сте тръгнали насам. Започнах да се безпокоя. Това свързано ли е с компанията „Направи сам“?

Найт кимна.

— Мистър Ли ще защитава нашите интереси в съда, Алберт.

— Ще направя всичко, което е по силите ми — каза Ли, — но на мен ми се струва, че всичко е безполезно.

— Ние, роботите, искаме да ви помогнем. В края на краищата борбата се води и в наш интерес.

Ли сви рамене.

— Ползата от вас няма да е голяма.

— Аз всичко обмислих — каза Алберт. — Работейки през нощта, аз мислех и мислех. И аз направих робот-юрист.

— Робот-юрист!

— Да, робот с по-голям обем на паметта и с мощен мозък, който се ръководи от законите на формалната логика. Правото се основава на логиката, не е ли така?

— Сигурно — отговори Ли. — Поне така би трябвало ли бъде.

— Аз мога да направя много работи-юристи.

— От това нищо няма да излезе — с въздишка каза Ли. — За да се появят в съда, трябва да имат право да практикуват, да имат юридическо образование, да издържат изпита; и макар че досега не е имало подобен прецедент, аз подозирам, че кандидатът за адвокат трябва да бъде човек.

— Да не избързваме — каза Найт. — Роботите на Алберт не могат да бъдат адвокати. Но нима не могат да бъдат използвани като помощници?

— Това може би би могло да стане — замислено произнесе Ли. — Преди такъв случай не е имало, но няма закон, който да го забранява.

— На тях им е нужно само да прочетат книгите — каза Алберт. — На страница те отделят по десетина секунда. Всичко, което прочетат, ще се натрупва в паметта им.

— Прекрасна мисъл! — възкликна Найт. — Роботите ще знаят само право. Те за това и ще съществуват. До мозъка на костите си...

— Но ще могат ли да използват своите знания? — попита Ли. — Ще могат ли да ги използват при решаването на даден проблем?

— Да бъдат направени няколко десетки робота — каза Найт. — Да се даде възможност на всеки от тях да стане познавач на определен раздел от правото.

— Аз бих ги снабдил с телепатични способности — каза Алберт. — И те ще работят заедно като един робот.

— Принцип на взаимодействието? — извика Найт — Всеки веднага ще получава цялата информация с която разполагат другите.

Ли потри брада с юмрук, очите му заблестяха.

— Струва си да опитаме. Ако това стане, то за юриспруденцията ще настъпят черни дни — той погледна Алберт. — Аз имам книги, планини от книги. За тях похарчих сума пари, но никога не съм си ползувал. Ще мога да ви доставя всички книги, които потрябват. Добре, залавяйте се за работа.

Алберт за всеки случай направи тридесетина робота-юристи.

Роботите изпълниха кабинета на Ли, прочетоха всички книги, които имаше, и поискаха още. Те поглъщаха книгите по договорно право с описание на случаите с нарушаване на контракта, но които не дават основания за предявяване на иск, томове със свидетелски показания и съдебни отчети. Те вместиха в себе си всичко известно за недвижимото и движимото имущество, за държавното устройство и правилата на съдебната процедура. Запомниха трудовете на авторитетните служителя на Немезида, сборник закони, издаден при Юстиниан, и всички други томове, скучни до смърт и тежки като надгробни плочи.

— Надяваме се, че все нещичко ще понаучат — каза Ли. — Какво нещо, няма да има нужда да се рови човек в източниците и да търси цитати, под ръка ще се окаже всеки параграф, всеки прецедент!

От вълнение той се люлееше в хамака.

— Господи! А как би могло да се излага самото дело!

Той се наведе, вдигна каната и я протегна на Найт.

— Вино от глухарчета. В него има и малко сок от лопуш. Много трудно е да отделиш необходимата трева, когато откъснеш голям кичур.

Найт изфуча. По вкус виното приличаше, като да е направено само от лопуш.

— Те сега беседват там — каза Ли, като посоча с пръст дома. — Без да произнесат и дума — за всичко се разбират. Съвсем не на място

се чувствавам. — Той погледна небето и се намръщи. — Сякаш съм човек, който е необходим само като фасада.

— Аз ще се успокоя едва когато всичко това свърши — каза Найт, — независимо от изхода.

— Аз също — съгласи се Ли.

* * *

Процесът започна без какъвто и да било шум. Просто се гледаше поредното дело.

А грамадните заглавия във вестниците се появиха чак след като Ли и Найт влезнаха в залата на съда, съпроводени от взвод работи.

В залата се надигна шум. Адвокатите на компанията „Направи сам“ зяпнаха от учудване и наскачаха от местата си. Съдията неистово заудря с чукчето.

— Мистър Ли — почти проплака той — какво означава това?

— Това, ваша чест — спокойно отговоря Ли, — са моите помощници.

— Но те са работи!

— Съвършено вярно, ваша чест.

— Те нямат право да участвуват в съдебната процедура.

— Моля за извинение, ваша чест, но те няма и да участвуват. Тук аз съм единственият представител на ответника. Моят клиент — каза той, като погледна могъщия отряд от правни таланти, който представяше интересите на компанията „Направи сам“ — е беден човек. Аз се надявам, че съдът няма да ми откаже правото да се възползувам от помощта им.

— Но, сър, това противоречи на правилата.

— Моля за извинение, ваша чест, но аз ще си позволя да ви обърна внимание, че живеем във век на механизацията. Почти всички отрасли на промишлеността и бизнеса се опират на изчислителната техника, която се справя с работата по-бързо и по-добре от хората. Цялото ни общество се крепи на способността на машините да изпълняват черната работа, която преди са вършели хората.

Тенденцията да се използват умни машини — продължи Ли — се проявява в коя да е област на човешката дейност. А ползата за

човешкия род е огромна. Дори в такава област като фармацевтиката, където при изготвянето на лекарствата не бива да бъде допусната и най-малка грешка, машините, ваша чест, работят надеждно. И ако такива машини, ваша чест, е прието да бъдат използвани при производството на лекарства, то съгласете се, че и в правосъдието, което е също такава деликатна дейност, както и производството на лекарства, би могло...

— Почакайте, мистър Ли — прекъсна го съдията. — Да не би да се опитвате да ми докажете, че ъ-ъ... машините биха способствували за подобряване на правосъдието?

— Правосъдието, ваша чест — отговори Ли, — се стреми да регулира отношенията между хората. То се опира на логиката и здравия разум. Трябва ли изрично да посочвам, че именно умните машини представляват въплъщение на логиката и здравия разум? Машината не е наследник на човешките емоции и на нея не ѝ влияят предразсъдъци и предубеждения. Нея я интересуват само фактите и законите.

— Аз не моля — продължаваше той — да бъде признато на моите помощници — роботите — някакво официално право. Аз не искам те да вземат участие в процедурата, свързана с делото, което съдът разглежда. Но аз моля и при това — смятам напълно законно, да не ме лишавате от помощта, която те биха ми оказали. Ищецът в това дело разполага с десетина добри и способни адвокати. Аз съм сам срещу много хора. Аз ще направя всичко според силите си. Но предвид неравенството на силите, аз моля съдът да не ме поставя в още по-неизгодно положение.

Ли седна.

— Това ли е всичко, което искахте да кажете, мистър Ли? — попита съдията. — Уверен ли сте, че нищо не искате да добавите, преди аз да произнеса своето решение?

— Само едно — каза Ли. — Ако вие, ваша чест, можете да ми посочите поне един пункт, който да ми забранява да използвам робот...

— Но това е смешно, сър. Разбира се, такъв пункт няма. Никой никога не е предполагал, че ще възникнат подобни непредвидени обстоятелства. Затова, естествено, законът не предвижда подобна забрана.

— Може би съществуват някакви указания в този дух?

Съдията хвана чукчето и силно удари по масата.

— Съдът е затруднен. Решението ще бъде обявено утре сутрин.

На следващата сутрин адвокатите на компанията „Направи сам“ се опитаха да помогнат на съдията. Доколкото, казаха те, споменатите работи се отнасят към предметите, установяването на собствеността на които е причина за съдебния процес, то използването им от страна на ответника би било неправилно. Те посочиха, че подобно действие би било равносилно на опит да бъде принуден ищецът да действа в разрез с интересите си.

Съдията със сериозен вид кимаше, но Ли веднага взе думата:

— За да бъде обоснована тази аргументация, ваша чест, преди всичко трябва да се докаже, че роботите действително принадлежат на ищеца. А това, собствено, е причината за този съдебен процес. Създава се впечатление, ваша чест, че джентълмените, които седят срещу мен, наливат масло в тигана, преди още рибата да е уловена.

Негова чест с въздишка каза:

— Съдът съжалява за това, че му се налага да произнесе решение, за което добре знае, че ще положи началото на спор, чието безпристрастно решаване няма да дойде скоро... Но поради липса на конкретна забрана подобни... ъ-ъ... работи да бъдат използвани, съдът постановява, че защитата има право да се възползува от услугите им.

Той спря погледа си на Ли.

— Съдът иска също така да предупреди защитата да внимава с поведението си. Ако вие, сър, макар и малко, нарушите правилата на поведение, то аз веднага ще отстраня вас и вашите машини от залата.

— Благодаря, ваша чест — каза Ли. — Ще бъда много внимателен.

— Сега ищецът може да изложи делото.

Стана главният защитник на компанията „Направи сам“. Той каза, че ответникът, някой си Гордън Найт, е поръчал на компанията един комплект механобиологично куче на сума двеста и петдесет долара. Но поради грешка в товаренето му е било изпратено не куче, а робот на име Алберт.

— Ваша чест — прекъсна го Ли, — във връзка с това съм длъжен да отбележа, че грешката се дължи на това, че товаренето е било

извършено от човек. Ако компанията „Направи сам“ беше използвала машини, то това нямаше да се случи.

Съдията удари с чукчето.

— Мистър Ли, вие не се намирате за пръв път в съда. Вие знаете, че нарушихте реда. — Той кимна към адвоката на компанията. — Продължете, моля.

Адвокатът на компанията каза, че роботът Алберт не е обикновен робот. Това е експериментален модел, създаден от компанията „Направи сам“. След изпитанията моделът е бил опакован и прибран в склада. Никой не е имал намерение да го продава. Той буквално няма представа как е станало така, че роботът е бил изпратен на купувача. Компанията е направила разследване, но отговор не е намерила. А че моделът е бил изпратен, е очевидно.

Той обясни, че цената за дребно на обикновен робот е десет хиляди долара. Алберт струва много повече... да се определи неговата цена наистина е невъзможно.

След получаването на работа купувачът Гордън Найт би трябвало веднага да извести компанията и да върне покупката. Но вместо това той е запазил робота и с помощта на измама го е използвал за користните си цели.

Компанията моли съдът да задължи ответника да върне не само робота Алберт, но и продуктите на неговия труд, а именно неизвестния брой работи, които Алберт е произвел.

Адвокатът седна.

— Наша чест — каза на свой ред Ли, — ние сме съгласни с всичко, което каза тук ищецът. Той точно изложи същността на нещата и аз го поздравявам за превъзходната реч.

— Трябва ли да разбирам, сър — попита съдията, — че изказването ви е равносилно на признаване на вината? Може би вие се готвите изцяло да се оставите на милостта на съда?

— В никакъв случай, ваша чест.

— Да си призная — каза съдията — аз не съм в състояние да следя хода на мислите ви. Ако вие сте съгласен с обвинението, то аз не разбирам как мога да произнеса някакво решение не в полза на ищеца.

— Ваша чест, ние сме готови да докажем, че ищецът, когото никой не е мамил, сам има намерение да измами всички ни. Ние сме готови да докажем, че след като е взела решение да скрие от

обществеността изобретяването на робота Алберт, компанията „Направи сам“ в действителност е лишила хората от цял свят от възможността да направят следващата логична стъпка по пътя на прогреса. Тя е скрила, така да се каже, този продукт на всеобщото развитие на техниката.

— Ваша чест — продължи той, — ние сме убедени, че ще съумеем да докажем, че компанията е нарушила някои положения, които са създадени, за да поставят извън закона монополната търговия, и сме готови да спорим, че ответникът не само не е извършил нещо осъдително спрямо обществото, а точно обратното — оказал му е огромна услуга. Нещо повече, ваша чест, имаме намерение да представим доказателства, които ще свидетелствуват, че роботите като цяло са лишени от някои насъщни права.

— Мистър Ли — предупреди го съдията, — роботът е само машина.

— Ние ще докажем, ваша чест — каза Ли, — че роботът е нещо много повече от една машина. Ние наистина сме готови да представим доказателства, че освен обмяната на веществата роботът е едно копие на човека и че дори неговата обмяна донякъде е аналогична на човешката.

— Мистър Ли, вие много се отклонихте. Тук се разглежда въпросът, дали вашият клиент е присвоил незаконно собственост на компанията „Направи сам“. Съдебният процес следва да бъде ограничен с разрешаването само на тези въпрос.

— Това правя и аз — каза Ли. — При което имам намерение да докажа, че роботът Алберт не е бил нечия собственост, поради което не е могъл да бъде откраднат или продаден. Имам намерение да докажа, че моят клиент не го е откраднал, а го е освободил. И ако ми се налага да се отклонявам много, за да докажа някои основни положения, то аз моля съдът да ми прости, че злоупотребявам с търпението му.

— Вие от самото начало си играете с търпението на съда — каза съдията. — Но съдът е справедлив и вие имате правото да докажете това, което твърдите. Извинете ме, но ми се струва, че доводите ви са малко пресилени.

— Ваша чест, ще направя всичко възможно, за да разсея това ваше заблуждение.

— В такъв случай всичко е наред — каза съдията. — Да пристъпим към същността на нещата.

* * *

Процесът продължи шест седмици и страната живееше с него. Първите страници на вестниците бяха изпълнени с огромни крещящи заглавия. С него се занимаваха радиото и телевизията. Съсед спореше със съседа си, споровете по улиците станаха обикновено нещо, в семейството, в клубовете, в канторите. Редакциите на вестниците бяха затрупани с писма на читатели.

Ставаха митинги, на които ораторите изразяваха своето негодувание, като смятаха за глупост да се слага знак за равенство между човек и робот, създаваха се организации за освобождаване на роботите. В психиатричните клиники се появиха пациенти, които неловко крачеха и се представяха за работи.

Намеси се Министерството на финансите. По икономически причини то молеше съда веднъж завинаги да обяви роботите за имущество. То изтъкна факта, че ако роботите не бъдат облагани като собственост, различни държавни учреждения ще скрият част от дохода си.

Съдът произнасяше ред определения.

Роботите притежават свобода на волята. Това беше лесно за доказване. Роботът може да изпълни поръчаната му работа, като се съобразява с непредвидени фактори. Способността на роботите да разсъждават правилно, както вече беше доказано, стои над човешките възможности.

Роботите мислят. В това никой не се съмняваше.

Роботите могат да се размножават. Това беше трудно за доказване. Всичко, което Алберт прави, твърдяха представителите на компанията „На прави сам“, не е нищо друго освен работата, за която той е предназначен. А ето че Ли доказваше, че Алберт се размножава. И при това го прави съзнателно. Обича роботите и ги смята за свое семейство. Той и имена им дава в своя чест — името на всеки един от тях започва с буквата А.

Ищецът доказваше, че **роботите не са религиозни**. Ли твърдеше, че това не се отнася към въпроса. Много хора са агностици и атеисти и пак си остават хора.

Роботите нямат емоции. Ли възразяваше — смяташе, че това не е съвсем вярно. Роботите имат чувство за вяръност, за справедливост. И ако те не притежават някои емоции, това може би е за добро. Те например не са способни да ненавиждат. Или да бъдат алчни. Ли отдели почти час, за да описва на съда мрачни картини из историята на човешката ненавист и алчност. Още един час той заклеяваше робството над разумните същества.

Вестниците публикуваха речите му. Адвокатите на ищеца виеха от възмущение. Съдията се сърдеше. Процесът продължаваше.

— Мистър Ли — питаше съдията, — но за какво е всичко това?

— Ваша чест — отговаряше Ли, — аз просто правя всичко възможно, за да обоснова нашата гледна точка. В действията, в които обвиняват моя клиент, няма нищо противозаконно. Аз просто се опитвам да докажа, че роботът не е имущество и следователно не може да бъде откраднат. Аз...

— Добре — каза съдията. — Добре. Продължавайте, мистър Ли.

Адвокатите на компанията „Направи сам“ се отиваха да блеснат с цитати. Но Ли им отговаряше с град от цитати, разбивайки ги на пух и прах.

Докато траеше процесът, едно стана ясно: Енсън Ли, неизвестен адвокат, върху когото се беше нахвърлила глутница от най-талантливи юристи, излизаше победител. Под ръка му бяха всички текстове на закони, които имаха отношение към делото, всички цитати, източници, прецеденти, всички факти плюс логика.

Роботите бясно поскъръцваха с писалките и му връчваха своите бележки. Към края на поредния ден подът около масата на защитника биваше покрит от купчина хартия.

Процесът завърши. И последният свидетел даде своите показания. И последният адвокат произнесе словото си.

Ли и роботите останаха в града, за да дочакат решението на съда, а Найт отлетя за дома си.

Той облекчено въздъхна, след като разбра, че всичко свърши и не излезе така лошо, както беше очаквал. Поне не стана за смях, не го

изкараха глупак и крадец. Ли защити достойнството му, но дали беше отървал кожата му — все още оставаше неизвестно.

От въздуха Найт видя дома си и с удивление забеляза, че се беше променил. Окръжаваше го пояс от високи стълбове. А на поляната имаше над десетина механични чудовища, които напомняха ракети.

Найт насочи летателния апарат надолу и започна да планира, подал глава навън, за да вижда по-добре.

Стълбовете бяха високи около дванадесет фута. Те поддържаха дебела тел, която ограждаше дома като гъста мрежа. Механичните чудовища на поляната се приготвиха за бой. Ракетите се насочиха към Найт. При вида им сърцето му се сви от уплаха.

Той внимателно кацна и си отдъхна едва когато колелата докоснаха пистата. Щом като излезе от кабината, зад ъгъла се появи Алберт.

— Какво става тук? — попита той робота.

— Взехме мерки в случай на извънредно положение — каза Алберт. — Това е, господарю. Готови сме за всякакви изненади.

— Какви изненади?

— Е, например, ако тълпата се реши на саморазправа.

— Или ако съдът вземе неблагоприятно решение?

— И в този случай, господарю.

— Да не би да сте решили да воювате с целия свят?

— Ние не искаме да се връщаме — каза Алберт. — Нито аз, нито моите деца.

— Ще се биете до последна капка кръв! — възкликна Найт.

— Ще се бием до последна капка кръв! — сърдито потвърди Алберт. — А ние — роботите — сме безстрашни.

— И тези пушкала, които са около дома ми...

— Това е нашата отбрана, господарю. Ракетите улучват всяка цел. Имат телескопични очи, изчислителни и сензорни устройства.

Найт повдигна вежди.

— Трябва да се откажете от тази мисъл, Алберт. Само за час ще ви унищожат. Една бомба и...

— По-добре да умрем, господарю, отколкото да се предадем.

Найт разбра, че е безполезно да спори.

Помисли си, че всъщност роботите постъпват съвсем като хора. Думите, които Алберт каза, неведнъж са били произнесани в

човешката история.

— Имам новини — каза Алберт. — Ще останете доволен. Имам вече дъщери.

— Дъщери? С майчински инстинкт?

— Шест дъщери — гордо каза Алберт. — Алиса, Анджелина, Агнес, Агата, Алберта и Абигейл. Аз не повторих грешката на компанията „Направи сам“. Дадох им женски имена.

— И всичките могат да се размножават?

— Само да ги бяхте видели! Седмината работим непрестанно: материалите ни свършиха, така че аз накупих много неща на кредит. Надявам се, че не възразявате.

— Алберт — каза Найт, — нима не разбирате, че аз съм разорен! Унищожен! Нямам и цент дори! Докарайте ме до просешка тояга!

— Напротив, господарю, ние ви прославихме. Името ви стои на първите страници на вестниците, показват ви по телевизията.

Найт мина в гостната и седна на стола. Наблизо нямаше работи.

— Бира — каза той, очаквайки да види какво ще стане.

От кухнята в галоп пристигна робот — робот с бъчва, вместо корем, с кранче и редица блестящи медни чаши на гърдите.

Той му наля бира. Бирата беше студена и приятна на вкус.

* * *

Дните минаваха. Напрежението растеше.

Полицията охраняваше Ли и роботите-юристи. В отделни райони роботите се събираха на групи и бягаха в планините, страхувайки се от тълпите. В някои отрасли на промишлеността автоматичните системи обявиха стачка, искайки своите права. Губернаторите на няколко щата вдигнаха полицията на бойна нога. Новата постановка на Бродуей „Гражданинът Робот“ беше осмяна от критиците, но публиката изкупи билетите за цяла година напред.

Наближаваше решителният ден.

Найт седеше пред телевизора и чакаше. На екрана се появи съдията. Найт си помисли, че той има вид на човек, който не вярва в призраци и изведнъж ги е видял.

— Никога не ми се е налагало да вземам толкова трудно решение — уморено каза съдията, — тъй като, ако следвам строго буквата на закона, мога гибелно да повлияя на неговия дух. След като дълги дни изучавах законите и обстоятелствата по даденото дело, аз вземам решение в полза на ответника — Гордън Найт.

Но вземайки такова решение — продължи съдията, — аз създавам прецедент, който може да ни отведе много далече. Роботите не са имущество и не могат да бъдат облагани. В такъв случай те трябва да бъдат хора, а това означава, че те могат да се ползват от всички права и привилегии и заедно с това — да носят отговорност и да изпълняват задължения както всички хора. Аз не мога да взема друго решение, макар че съзнанието ми не иска да го приеме. Това ми се случва за пръв път в цялата ми практика и аз още се надявам, те висшестоящите съдебни инстанции ще се окажат по-мъдри от мен и ще сметнат за необходимо да преразгледат решението ми!

Найт стана и излезе в градината. Процесът свърши много добре. Снеха обвинението от Найт, вече нямаше нужда да плаща данъци, а Алберт и другите работи станаха волни птици и можеха да правят всичко, което им хрумнеше.

Той се отправи към мазето. Алберт го прегърна.

— Ние победихме, господарю! Знаех, че ще победим!

Той сложи ръката си на рамото на Найт.

— Ние никога няма да ви напуснем, господарю. Ще останем и ще работим за вас. Никога от нищо няма да имате нужда. За това ще се погрижим ние!

— Алберт...

— Всичко е наред, господарю. Няма за какво да се безпокоите. А проблема с парите ще решим. Ще направим много работи-юристи и ще получаваме големи хонорари.

— Но нима не разбирате...

— Първата ни работа — продължи Алберт, — ще бъде да заставим съда да признае нашите права. Нали ние сме направени от стомана, стъкло, мед и така нататък? Ние не можем да позволим на хората напразно да разхищават материалите, от които сме направени, а също така и енергията, която поддържа нашия живот. Уверявам ви, господарю, ние няма да загубим!

Като приседна уморено на ската, Найт видя табелката, която току-що приготви Алберт. С красиви златни букви на нея беше написано:

ЕНСЪН, АЛБЕРТ, АБНЪР, АНГУС и К^о. АДВОКАТИ

— А след това — каза Алберт — ние ще се заемем с компанията „Направи сам“. Тя вече не е в състояние да издържа конкуренцията. Имаме великолепна идея, господарю. Ще правим работи. Много работи. Но не прекалено. Няма да ви подведем вас, хората, ето защо ще правим комплекти „Направи сам“. Но ще ги сглобяваме предварително, за да ви избавим от този труд. Как мислите, достатъчно ли е като начало?

— Напълно — прошепна Найт.

— Всичко сме обмислили, господарю. До края на живота си няма да имате никакви грижи.

— Да — каза Найт, — никакви грижи.

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 23,24,25,26,27/1982 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.